

La primera època del Centre d'Estudis de Granollers (1952-1970)

Jordi Planas (*Universitat de Barcelona*)

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
26 (2022), 125-149

125

Resum: El Centre d'Estudis de Granollers és un dels més antics de Catalunya que encara continuen actius. Fou creat l'any 1952 com una secció de l'Associació Cultural de Granollers, que havia estat creada cinc anys abans i que ha continuat aixoplugant el Centre d'Estudis fins a l'actualitat. Els seus objectius, tant ara com des dels seus inicis, han estat promoure i difondre la recerca sobre la història, la societat, la cultura i el medi natural de Granollers i la comarca del Vallès Oriental, com també impulsar el debat sobre aquests temes. La forma en què aquests objectius s'han portat a terme han canviat al llarg d'aquests setanta anys d'història. A partir principalment de les actes de les reunions del Centre d'Estudis, que s'han conservat íntegrament i constitueixen un testimoni privilegiat de la seva activitat, en aquest article s'explora la primera època (1952-1970) de la seva llarga trajectòria.

Paraules clau: ciència, cultura, recerca, Centre d'Estudis de Granollers.

Abstract: The Centre d'Estudis de Granollers is one of the oldest local study centers in Catalonia that is still active. It was created in 1952 as a section of the Associació Cultural de Granollers, which had been created five years earlier and which has continued to house the Centre d'Estudis de Granollers to this day. Its objectives, now and then, have been to promote and disseminate research on the history, society, culture and natural environment of Granollers and the Vallès Oriental region, as well as to foster the debate on these topics. The way these goals have been accomplished has changed over the course of seventy years. Based mainly on the proceedings of the meetings of the Centre d'Estudis de Granollers, which have been preserved in their entirety and constitute a privileged testimony of its activity, this article explores the first period (1952-1970) of its long history.

Keywords: science, culture, research, Centre d'Estudis de Granollers.

Data de recepció: 15 gener 2022; versió definitiva: 24 gener 2022.

DOI: <https://doi.org/10.34810/ponenciesn26id396259>

1. La creació del Centre d'Estudis

El Centre d'Estudis de Granollers es constituí formalment el 17 d'octubre de 1952, com una secció de l'Associació Cultural de Granollers. L'Associació Cultural d'Antics Alumnes de Segona Ensenyança (AC) s'havia creat cinc anys abans i amb aquesta nova secció es volia «encauzar, de una manera definitiva, la labor cultural que venimos desarrollando en pro de nuestra Ciudad, por las sendas del estudio y de la investigación».¹ Durant aquests primers cinc anys de vida, l'AC ja havia organitzat nombroses conferències, a més de concerts, vetllades poètiques, exposicions, teatre i cinema, i fruit d'aquestes múltiples activitats havia creat diverses seccions: música, teatre, cinema i lletres.²

El Centre d'Estudis, però, era un projecte que anava una mica més enllà: es tractava no tan sols d'encarregar-se d'organitzar les activitats de l'AC més relacionades amb la ciència i l'estudi, sinó que era un «proyecto de creación en el seno de nuestra entidad de un Instituto de Estudios, a semejanza del que existe en Sabadell con el nombre de 'Fundación Bosch y Cardellach'».³ Aquesta entitat s'havia creat a Sabadell l'any 1942 per impulsar els estudis locals i comarcals, i des del 1945, amb la seva constitució definitiva com a fundació sota el nom de l'arxiver i historiador local Antoni Bosch i Cardellach (1758-1829), va estar dirigida pel paleontòleg Miquel Crusafont. A Granollers, n'eren membres corresponents Antoni Jonch, vicepresident de l'AC i conservador del Museu de Granollers, i Josep Estrada, que també era membre de l'AC i del Patronat del Museu. No té res d'estrany, doncs, que la Fundació Bosch i Cardellach fos el model en què s'inspirà el Centre d'Estudis de Granollers.

Antoni Jonch va proposar primer la iniciativa a la junta del Patronat del Museu de Granollers, en una reunió «casi toda ella dedicada a estudiar la necesidad de que se constituya en Granollers un Centro de Estudios Granollerenses que venga a ser el nexo y exponente de las actividades científicas y culturales de nuestra localidad».⁴ La reunió següent del Patronat també es dedicà íntegrament a l'organització del Centre d'Estudis, i el 7 de febrer de 1950 es va celebrar una sessió extraordinària «a fin de dar vida en nuestra Ciudad como filial de nuestro Museo a una Institución de estudios locales y comarcales».⁵ Antoni Jonch va llegir-hi els estatuts de la Fundació Bosch i

¹ Associació Cultural de Granollers (AC), Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 26.9.1952.

² Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 20.10.1950.

³ Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 12.9.1952.

⁴ Museu de Granollers, Llibre d'actes del Patronat del Museu de Granollers 1949-1951: acta 8.11.1949.

⁵ Llibre d'actes del Patronat del Museu de Granollers 1949-1951: acta 7.2.1950.

Cardellach, que havia de servir d'orientació per a l'organització del Centre d'Estudis, i s'acordà delegar en l'advocat Pere Canal la proposta d'un reglament. A més d'amic personal d'Antoni Jonch, Pere Canal Baliu era el president de l'AC i havia estat invitat a participar en aquesta sessió extraordinària de la junta del Patronat.

Con en el cas de la Fundació Bosch i Cardellach, per donar nom a l'entitat es va buscar un nom propi de prestigi amb arrels locals i s'acordà denominar-la «Institució Bruniquer», en atenció als mèrits del cronista Esteve Gilabert Bruniquer (Granollers, 1561 - Barcelona, 1641), conegut per les seves «Rúbriques». En la mateixa reunió s'acordà constituir l'entitat amb membres titulars, col·laboradors, honoraris i corresponsals, i que estaria dirigida per una junta composta per un president, un secretari, un tresorer i dos vocals, que es renovarien cada dos anys. El Centre d'Estudis s'estructuraria en les següents seccions: Art, Música i folklore, Història natural, Geografia, Ciències socials, Biblioteca i arxiu, Indústria i agricultura, Literatura i, finalment, Publicacions. Per a cadascuna d'aquestes seccions ja es proposaren diversos membres, als quals posteriorment es demanaria l'acceptació.

El projecte de la creació del Centre d'Estudis com a filial del Museu estava, doncs, molt avançat; però no va acabar de quallar, molt probablement per reticències de l'Ajuntament, i finalment el Centre d'Estudis es va crear sota l'aixopluc de l'AC, una entitat menys condicionada per les autoritats municipals.⁶ Antoni Jonch, que n'era el vicepresident, ja hi havia donat a conèixer el projecte molt aviat, gairebé al mateix temps que a la junta del Patronat del Museu, i els membres de la junta de l'AC s'havien mostrat disposats a «apoyar todas las gestiones que se hagan [per tal que] sea pronto una viva realidad».⁷ Quan això finalment es va produir, el Patronat del Museu se'n congratulà i va fer constar en acta que «nos enteramos todos los presentes, con viva satisfacción, de que el Centro de Estudios, para la constitución del cual tanto ha venido preocupándose y desvelándose la Junta del Patronato de nuestro Museo, ha llegado a cristalizar definitivamente».⁸

No podia ser d'altra manera quan les persones que formaven part del nou Centre d'Estudis participaven en el Patronat del Museu, començant pel seu conservador, Antoni Jonch, que fou el màxim impulsor de la iniciativa i que es convertí en el primer director del Centre d'Estudis. És ben significatiu que la primera ponència del Centre d'Estudis també fos presentada per un dels

⁶ Tot i que, segons explicà Antoni Jonch, inicialment l'alcalde Francesc Camps havia vist «con mucha simpatía nuestra iniciativa y promete el mayor apoyo para la misma» (Llibre d'actes del Patronat del Museu de Granollers 1949-1951: acta s.d., desembre 1949), és possible que la receptivitat del consistori presidit per Jaume Raich, que va succeir Francesc Camps en el càrrec el juny de 1950, no fos la mateixa.

⁷ Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 25.11.1949.

⁸ Llibre d'actes del Patronat del Museu de Granollers 1951-1960: acta 3.11.1952.

membres del Patronat del Museu, Salvador Llobet. En realitat, en aquests anys el Museu de Granollers i l'AC col·laboraven molt estretament, com es produiria després també amb el Centre d'Estudis. Al mateix temps que promovia la creació del Centre d'Estudis, Antoni Jonch impulsava des de l'AC l'organització d'un curset d'Història de l'Art a la sala d'exposicions del Museu de Granollers a càrrec del conservador del Museu d'Art Modern de Barcelona, Joan Ainaud de Lasarte, que el 1946 havia efectuat la primera classificació de les peces del Museu de Granollers. El curset, que resultà un èxit, s'inicià el 14 de febrer de 1950 i culminà el mes de juliol amb una exposició d'art modern que constituïria, al mateix temps, el XXXVII Acte Social de l'AC. Poc després el Patronat del Museu demanava formalment a l'AC el nomenament d'un dels seus membres per formar part de la seva junta, càrrec que va recaure en Marià Puig Rovira.⁹

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
26 (2022), 125-149

Va ajudar a portar a bon port el projecte de Centre d'Estudis la contribució econòmica del prohom granollerí Pere Maspons i Camarasa, que després d'haver fet fortuna a Amèrica, havia tornat a Granollers en retirar-se i s'havia incorporat com a soci de l'AC l'any 1950. Quan el president de l'AC, Pere Canal, li demanà una col·laboració econòmica per a la fundació de l'«Institut d'Estudis Locals i Comarcals», tal com inicialment s'havia de denominar el Centre d'Estudis, hi va accedir «siempre y cuando dicho Instituto fuera efectivamente una Sección de la Asociación [Cultural de Granollers]».¹⁰ La junta de l'AC va facultar el president i vicepresident perquè continuessin les gestions iniciades per a la creació d'aquesta nova secció de l'AC i perquè preparassin un reglament que fou aprovat definitivament el 12 d'octubre de 1952. En aquest reglament es feia constar que els objectius del Centre d'Estudis eren «fomentar el estudio de temas Históricos, Literarios, Económicos, Sociales, etc., con preferencia de interés local y comarcal; crear y mantener entre los intelectuales de la Ciudad un ambiente de fecunda colaboración; facilitar medios de estudio y trabajo difíciles de obtener particularmente; patrocinar las publicaciones en que se registren sus diversas actividades y, en general, velar por elevar el nivel cultural de la ciudad».¹¹

2. Els primers membres

Segons el reglament, el Centre d'Estudis estaria format per membres numeraris, col·laboradors, corresponents i honoraris, l'adscripció dels quals havia de comptar amb l'aprovació del Ple del Centre d'Estudis, constituït pel conjunt de membres numeraris. Els numeraris eren els designats per a «realizar

⁹ Llibre d'actes del Patronat del Museu de Granollers 1949-1951: acta 2.11.1950 i Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 24.11.1950.

¹⁰ Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: acta 12.9.1952.

¹¹ AC, Asociación Cultural de Antiguos Alumnos de Segunda Enseñanza. Reglamento del Centro de Estudios: título primero, art. 1.

estudios de los que constituyen el objeto del Centro, con preferencia los de interés local y comarcal»,¹² i el seu nombre no podia ser superior a trenta. Els col·laboradors eren persones estudioses i amb vocació per la investigació, cridades a col·laborar amb els treballs del Centre d'Estudis. Després d'un temps d'assistir regularment a les sessions del Centre d'Estudis podien esdevenir, prèvia votació pel Ple, membres numeraris. Els corresponents eren aquells que no eren residents a Granollers,¹³ de manera que quan un membre numerari deixava de residir a la ciutat passava automàticament a membre corresponent. Finalment, eren membres honoraris aquells que pels seus mèrits en l'àmbit cultural i la seva cooperació als objectius del Centre d'Estudis, fossin mereixedors d'aquest reconeixement, com fou el cas esmentat de Pere Maspons i Camarasa, que va ser el principal benefactor del Centre d'Estudis i que, fins que va morir l'any 1962, va assistir sovint a les seves sessions.¹⁴

En la sessió constitutiva del Centre d'Estudis, que va tenir lloc al Museu de Granollers, es van reunir una trentena de membres numeraris, sota la presidència de Pere Canal Baliu (president de l'AC) i actuant com a secretari el de l'AC, Ramon Munné Coll. Entre els membres numeraris hi havia pràcticament tota la primera junta directiva de l'AC, i la Comissió Directiva del Centre d'Estudis que es va elegir en el mateix acte de constitució per a un període de dos anys, s'identificava totalment amb la de l'AC: el president de l'AC constava al mateix temps com a president del Centre d'Estudis; el director del Centre d'Estudis era el mateix vicepresident de l'AC, Antoni Jonch Cuspinera; el secretari era Manuel Pagès Mogas; el tresorer, Marià Puig Rovira, i el bibliotecari i arxiver, Josep Verde Aldea.¹⁵ Des del mateix acte de constitució, els membres numeraris s'agruparen en sis seccions especialitzades (Geografia i història, Literatura, Ciències naturals aplicades, Arts plàstiques, Música i Ciències socials i econòmiques), en les quals també podrien ser acceptats els membres col·laboradors.

¹² Ibidem, título segundo, art. 5.

¹³ Els primers membres corresponents del Centre d'Estudis de Granollers foren Albert Cruells Padrós (secretari de l'Ajuntament d'Aiguafreda), Josep Maurí Serra (historiador i notari de la Garriga, encara que aleshores treballava a Blanes), Miquel Crusafont Pairó (paleontòleg de Sabadell i director de la Fundació Bosch i Cardellach), Joan Montllor Pujal (excursionista i escriptor de Sabadell), Lluís Mas Gomis (historiador i fundador del Museu de Sabadell i de la Fundació Bosch i Cardellach), Salvador Cardús Florensa (historiador i arxiver de Terrassa), Miquel Grivé Masó (historiador de Sant Celoni), Àngel Pujol (també de Sant Celoni), Pau Fort Bartrés (fotògraf de Cardedeu) i Tomàs Balvey Bas (farmacèutic i historiador de Cardedeu) (AC, Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: actes 6.2.1953 i 6.3.1953).

¹⁴ Pere Maspons i Camarasa fou elegit per unanimitat membre honorari del Centre d'Estudis el 5 de desembre de 1952, però abans de la fundació del Centre d'Estudis la junta de govern de l'AC ja n'havia fet la proposta. L'any 1954 Pere Maspons també fou nomenat soci honorari de l'AC, atenent a «la cooperació tanto moral como material que, en todo momento, ha prestado a la Asociación y a toda la vida cultural granollerense» (Llibre d'actes de l'AC: actes 26.9.1952 i 30.9.1954, i Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 5.12.1952). Anys més tard també foren nomenats socis honoraris del Centre d'Estudis la seva filla Montserrat Maspons i el notari Josep M. Montagud Borja (Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 8.3.1963).

¹⁵ Uns anys més tard se separà el càrrec d'arxiver i bibliotecari (Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 3.11.1961).

A la ciutat de Granollers a 20 de Febrer del 1953.

Pere Canal i Balin
Antoni Joch i Cuspiuera
Manuel Pagès i Mogas
Josep Verde i Aldea
Marián Puig i Rovira.

Reunits els components de la Comissió Directiva del Centre d'Estudis que al marge n'expressen, es comença la sessió sota la Presidència del Sr. Pere Canal i Balin i actuant de Secretari el Sr. Manuel Pagès i Mogas.

S'acorda convocar la reunió del Plé per el dia 6 del proper mes de Març, amb el següent ordre del dia: 1.- Lectura i aprovació del acta anterior. 2.- Comentaris a l'última ponència. 3.- Comunicats de les seccions. 4.- Ponències. 5.- Nomenament de Membres Correspondents proposats en la sessió anterior. 6.- Ingerències i preguntes.
I sense altres acords dignes d'ésser consignats s'aixeca la sessió, de la qual es formalitza la present acta que signem amb mi, el Secretari.

M. Puig

M. Pagès

M. Puig

A la ciutat de Granollers a 6 de Març del 1953.

Reunits els components del Plé del Centre d'Estudis, en el local del Museu, es constitueixen en sessió sota la Presidència del Sr. Pere Canal i Balin, Director. Sr. Antoni Joch i Cuspiuera, i actuant de Secretari el Sr. Manuel Pagès i Mogas:

Justifiquen l'absència al present Plé els Sr. Pere Molins, Pere Mogas i Ramon Munné. Queda sense justificació el Sr. Jaume Solacuna.

Es cursa una invitació al ceramista Sr. Antoni Cunella.

Obre la sessió el Sr. President i tot seguit es dona lectura a l'acta del Plé anterior la qual s'aproba.

Seguidament es passa a comunicacions de les seccions, quedant registrades les activitats de les mateixes en les fitxes corresponents.

A continuació, el Sr. Manuel Pagès i Mogas llegia la seva ponència titulada: "La Pintura d'en Vicens Albanachs" al final de la mateixa, el Sr. Pagès sotmet al criteri del Plé una

El grup inicial de membres numeraris (que en els primers anys va tenir relativament poques baixes i, en conseqüència, també poques altes, atès que el nombre màxim de numeraris era de trenta) era força intergeneracional. Com que l'origen de l'AC havia estat el Col·legi de Segona Ensenyança, hi havia en aquest grup tant professors com alumnes de les primeres promocions de l'«Institut».¹⁶ Tanmateix, als ulls d'avui sorprèn la joventut de molts dels seus membres, que quan el Centre d'Estudis inicià la seva activitat no havien arribat encara als quaranta anys d'edat: era el cas d'Antoni Jonch Cuspinera (nascut el 1916), Manuel Pagès Mogas (1916), Marià Puig Rovira (1917), Pius Canal Anfres (1919) o Ramon Munné Coll (1919). Alguns dels que ocuparen càrrecs importants no havien arribat encara a la trentena, com en el cas de Miquel Boix Carreras (1923), Pere Canal Baliu (1924), Manuel Mateo Monferrer (1926), Oriol Montaña Tuset (1927), Josep Verde Aldea (1928) o Jordi Baulies Cortal (1930). Certament, n'hi havia alguns que depassaven la quarantena, com ara Joan Carbó Cañameras (1906), Salvador Llobet Reverter (1908) o Josep Estrada Garriga (1912), i fins i tot la cinquantena, com ara Josep M. Ruera Pinart (1900) o Joan Coll Gili (1902). El més gran de tots, el notari Josep M. Montagud Borja, ja havia complert els seixanta quan es va crear el Centre d'Estudis; però en aquest cas cal tenir en compte que els seus fills, Coral Montagud Galán, Artur Montagud Galán i (des del 1956) també Gabriel Montagud Galán eren al mateix temps membres numeraris del Centre d'Estudis, el que ens confirma aquest caràcter intergeneracional.

Coral Montagud, casada amb Marià Puig, i Josefina Sampere, esposa d'Antoni Jonch, eren les dues úniques dones en el grup inicial de membres numeraris. La primera s'incorporà a la comissió directiva del Centre d'Estudis en la primera renovació, el 8 d'octubre de 1954, però va morir prematurament molt poc després (el Centre d'Estudis li dedicà una sessió necrològica el 14 de gener de 1955). La segona era la directora de la Biblioteca Popular Francesc Tarafa de Granollers i va dedicar a aquesta institució la seva ponència del 15 d'abril de 1955. Uns anys més tard s'hi incorporà Feli Miyares, esposa de Josep Estrada, admesa primer com a membre col·laboradora (8 octubre 1954) i després com a numerària (6 febrer 1959), que fou molt activa com a membre del Centre (hi presentà un total de set ponències), i encara més tard (20 març 1970) s'hi incorporà la seva filla Marta Estrada Miyares, que en la segona etapa del Centre d'Estudis hi presentà sis ponències. Però, en general, la presència femenina fou molt reduïda, especialment durant la primera època del Centre d'Estudis.

¹⁶ Entre els professors del Col·legi de Segona Ensenyança, hi havia Salvador Llobet Reverter (que en fou el director durant un llarg període: 1948-1963), Antoni Jonch Cuspinera, Miquel Boix Carreras, Josep Verde Aldea i Manuel Mateo Monferrer, aquests dos últims després d'haver-ne estat alumnes. Entre els exalumnes també hi trobem Pere Canal Baliu, Oriol Montaña Tuset, Jordi Baulies Cortal i els germans Montagud Galán (Jordi Baulies, *L'Institut. Colegio Oficial de Enseñanza Media*, Granollers, Ajuntament de Granollers, 2002).

En el grup inicial de membres del Centre d'Estudis trobem molts dirigents d'altres institucions culturals de la ciutat, com ara el Museu de Granollers (amb Antoni Jonch com a conservador des del setembre de 1946 i també Salvador Llobet, Josefina Sampere, Josep Estrada, Joan Carbó¹⁷ i Marià Puig en la junta del Patronat), la Biblioteca Popular Francesc Tarafa (Josefina Sampere), l'Escola de Segon Ensenyament (amb Salvador Llobet com a director 1948-1963 i Antoni Jonch, Miquel Boix, Josep Verde i Manuel Mateo com a professors), l'Escola Municipal de Música (amb Josep M. Ruera com a director des de 1945)¹⁸ o l'Agrupació Excursionista de Granollers (amb Antoni Jonch com a president 1944-1957, i Salvador Llobet i Josep Estrada en la seva secció d'estudis). És doncs natural que entre el Centre d'Estudis i aquestes institucions s'establissin contactes i col·laboracions freqüents.

També és aquest el cas respecte de l'Ajuntament. Carles Font Llopart, «un alcalde plenament identificat amb el *Movimiento*»,¹⁹ també formava part del grup inicial del Centre d'Estudis i, des del 1950, de la junta de govern de l'AC, amb el càrrec de tesorero. En la primera sessió plenària del Centre d'Estudis després del seu nomenament com a alcalde, va demanar la paraula per posar a la consideració dels presents si «considerant que el Centre d'Estudis és una entitat, la labor de la qual requereix amplia llibertat de moviments, si no seria més prudent, a fi d'evitar que aquesta llibertat es veiés dificultada per la presència d'una màxima autoritat local, concedir-li una excedència mentre fos Alcalde». ²⁰ Li contestà el president de l'Associació Cultural, Pere Canal, el qual interpretant l'opinió de la totalitat del Ple, ho considerà innecessari. En el context d'un règim dictatorial, s'havia de procurar fer els equilibris imprescindibles per no provocar l'animadversió de les autoritats locals.

Però tot i ser membre de l'AC i del Centre d'Estudis, el nou alcalde de Granollers no va deixar de mostrar el seu autoritarisme. Poc temps després d'assumir el càrrec s'adreçà al president de l'AC per comunicar-li que «esta Alcaldía no concederá autorización alguna para la celebración de Juntas Generales, si no han sido solicitadas previamente con 15 días –como mínimo– de anticipación, debiendo expresarse en la solicitud los asuntos a tratar en tales Juntas. [...] Las Juntas Generales que se celebren sin haber obtenido

¹⁷ Després de la mort de Joan Carbó, en el Centre d'Estudis s'arribà a proposar que el Museu que aleshores s'estava projectant a l'antiga seu de la Unió Liberal, portés el seu nom (Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1970-1973: acta 7.2.1972).

¹⁸ Quan el 1949 l'Ajuntament accedí a la formació d'un patronat de l'Escola Municipal de Música, aquest estava format íntegrament per membres de l'AC. Poc després, d'acord amb l'Escola de Música, l'AC va crear la seva Secció de Música (Llibre d'actes de l'AC 1948-1952: actes 25.11.1949 i 9.12.1949).

¹⁹ JOAN GARRIGA, *Franquisme i poder polític a Granollers (1939-1975)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 127.

²⁰ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 6.3.1953. Prèviament, el 20 de febrer, Carles Font Llopart havia dimimit de la junta directiva de l'AC en considerar que la nova ocupació li impediria seguir exercint com a tesorero.

de esta Alcaldía la autorización correspondiente, serán consideradas como clandestinas a todos los efectos legales, careciendo los acuerdos que se tomen en ellas de toda eficacia, sin perjuicio de incurrir en las sanciones a que haya lugar».²¹

Va ser al començament del seu mandat quan l'AC va començar les gestions per editar un butlletí que, amb el títol de «Revista de Granollers», es convertís en el portaveu de les seves activitats i la seva orientació. A finals de febrer del 1953, l'AC ja va tramitar els corresponents permisos, que es van anar dilatant durant mesos, i quan finalment va obtenir l'autorització, la sortida de la revista es va suspendre perquè —segons el delegat comarcal del Ministeri d'Informació i Turisme— «desde Granollers se ha informado contra la aparición de la Revista porque la Asociación no era adicta al Régimen».²² Amb posterioritat, Carles Font Llopart va manifestar que no havia intervingut ni a favor ni en contra de l'aparició de la revista, «pero que sabía que se hacían gestiones para impedir que apareciese y que le sorprendió enormemente cuando supo que había sido autorizada. Que considera que lo importante es que en Granollers se publique un buen semanario de F.E.T. y de las J.O.N.S., al cual pueden colaborar todos los socios de la Asociación Cultural».²³ La suspensió de la «Revista de Granollers», quan aquesta tenia els permisos preceptius i ja estava a la impremta Garrell, va estar a punt de provocar la dimissió en bloc de la junta de govern de l'AC.²⁴ Però el canvi en la junta de l'AC s'acabaria produint uns mesos després, amb l'entrada dels membres afins a les autoritats locals i a l'alcalde Font Llopart en particular. En la renovació de la junta de l'AC del mes d'octubre de 1954 Pere Canal fou substituït en la presidència per Oriol de Riba de Salas, secretari personal de l'alcalde. Tota la junta de govern, que amb pocs canvis havia dirigit l'AC des de la seva fundació, fou substituïda per un petit grup de sis persones de la plena confiança de l'alcalde,²⁵ en el que ha estat qualificat de «cop d'estat cultural».²⁶

²¹ Carta de l'alcalde Carles Font Llopart al president de l'AC, 17.8.1953, citada a la ponència de Josep M. Farnés, «25 anys de l'Associació Cultural d'Antics Alumnes de Segon Ensenyament» (15.1.1973).

²² JOSEP M. FARNÉS, «25 anys de l'Associació Cultural d'Antics Alumnes de Segon Ensenyament» (15.1.1973).

²³ Ibidem.

²⁴ AC, Certificació d'actes de l'AC 1952-1954: acta 22.1.1954.

²⁵ Els nous integrants de la junta de govern de l'AC foren Oriol de Riba de Salas (president), Lluís Serra Monner (secretari), Esteve Duran Ventura (vicesecretari), Joan Llach Marco (vocal 1r), Jaume Llacuna Poch (vocal 3r) i Pere Pineda Serra (vocal 5è) (Vallés, 10.10.1954).

²⁶ JOAN GARRIGA, *Franquisme i poder polític a Granollers (1939-1975)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 337. Vegeu també les ponències de Josep M. Farnés, «25 anys de l'Associació Cultural d'Antics Alumnes de Segon Ensenyament» (15.1.1973) i d'Esteve Sala, «Reflexions sobre cinquanta anys de l'Associació Cultural», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 1997, 1998*, p. 65-66.

El canvi de junta de l'AC havia de tenir conseqüències per a la comissió directiva del Centre d'Estudis. El 8 d'octubre de 1954, quan el nou president de l'AC encara no havia pres possessió del càrrec, fou elegit director del Centre d'Estudis Oriol Montaña, que havia tingut un gran protagonisme en el projecte de la «Revista de Granollers», i en la següent sessió plenària, aquesta ja presidida per Oriol de Riba, aquest va haver de notificar la renúncia del director i la necessitat de procedir a una nova elecció. El 3 de desembre, Oriol de Riba presentà la candidatura de Francesc Bellavista, però en la votació secreta va sortir elegit Jaume Llacuna Poch (14 vots), seguit de Francesc Bellavista Bot (4 vots) i Pere Crusellas Solsona (3 vots). Havent renunciat de paraula els dos primers, Crusellas es mostrà disposat a acceptar el càrrec si era efectivament elegit, fet pel qual es repetí la votació i obtingué 16 vots, contra 3 de negatius, i 2 vots anul·lats.²⁷ Que aquella crisi s'havia tancat en fals ho demostra que dos anys més tard, abans de l'inici del curs 1956-57, es va haver de convocar una sessió extraordinària davant de «l'estat actual del Centre i l'aparent desgana que per les seves tasques mostren la majoria dels seus components».²⁸ En aquesta mateixa sessió es va comunicar la baixa dels membres numeraris Josefina Sampere i Antoni Jonch.

Carles Font Llopart continuà en el càrrec d'alcalde fins al final de l'any 1962, és a dir durant gairebé tota una dècada, en què assistia sovint a les sessions del Centre d'Estudis, així com també ho feia el regidor de Cultura. Això va tenir continuïtat amb Francesc Llobet Arnán, que s'havia incorporat al Centre d'Estudis com a membre numerari l'any 1959 i que fou alcalde de Granollers durant un període encara més llarg (1963-1979). Segurament, entre els dirigents del Centre d'Estudis i les autoritats municipals es van haver de fer força equilibris per no topar, però en les actes del Centre d'Estudis d'aquests anys no s'endevenen conflictes, i més aviat denoten una relació amb l'Ajuntament força fluida, tal com veurem més endavant.

3. L'activitat del Centre d'Estudis: les ponències

Les sessions del Centre d'Estudis es celebraven normalment els primers divendres de cada mes, excepte els mesos de juliol, agost i setembre. Inicialment tenien lloc al Museu de Granollers, però a partir del novembre de 1956, un cop rehabilitada l'antiga església de Sant Francesc, les acollí la Fundació Maspons i Camarasa. Aquesta s'havia constituït dos anys abans gràcies a un conveni impulsat per l'AC entre l'Ajuntament i Pere Maspons i Camarasa, que va convertir l'antiga església de Sant Francesc en Casa de Cultura per a

²⁷ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: actes 8.10.1954, 5.11.1954 i 3.12.1954.

²⁸ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 21.9.1956.

les entitats que fins aleshores, a falta d'un local propi, s'havien aixoplugat a la nau gòtica de la biblioteca o al Museu de Granollers. Quan l'Ajuntament ja havia aprovat l'enderroc de l'antiga església per convertir l'espai en plaça pública, l'AC –amb la complicitat del Patronat del Museu i de l'Escola Municipal de Música– va intentar evitar-ho i promoure'n la reconstrucció i rehabilitació. Pere Maspons es va mostrar disposat a contribuir-hi «siempre y cuando el Ayuntamiento autorizara para que dicho local fuera la sede de nuestra Entidad [en referència a l'AC]». ²⁹ Com que una de les activitats que s'hi havien de realitzar eren les sessions del Centre d'Estudis, en el projecte arquitectònic «se habilitaba un salón para reuniones, capaz de albergar las plenarios del Centro de Estudios». ³⁰

La signatura de l'escriptura de compromís per a la creació de la Fundació Maspons i Camarasa va tenir lloc a la Fonda Europa el 12 d'octubre de 1954 en un acte públic en què també es va lliurar el títol de soci honorari de l'AC a Pere Maspons i Camarasa, així com també els premis de literatura i de pintura que ell mateix patrocinava, i que havia deixat sota el control de l'AC. ³¹ El moment era molt delicat. En primer lloc, perquè s'acabava de produir el canvi de junta de govern de l'AC, tot i que Oriol de Riba encara no havia pres possessió del càrrec de president. En segon lloc, perquè en les negociacions prèvies amb l'Ajuntament l'alcalde Font Llopart va obligar a modificar l'escriptura de compromís que havia preparat el membre del Centre d'Estudis Josep M. Montagud per tal que –en contra de la voluntat expressada per Pere Maspons– deixés d'assenyalar-se que, com a finalitat primordial, la Casa de Cultura havia de ser «el local social de nuestra entidad, y al propio tiempo ha dejado sin concretarse la composición del Patronato que ha de regir la Institución, en el cual, conforme al proyecto inicial, había de figurar un representante de la Asociación [Cultural] como miembro nato». ³²

Encara que fos amenitzat per un quartet de corda amb els mestres Aureli Font, Joan Coll, Felicià Maresma i Salvador Casanova, tots ells vinculats a l'AC, va ser un acte tens. Hi va assistir tot l'Ajuntament en incorporació i el Consell local de Falange, amb «la presència d'escamots uniformats de falange que havien pres militarment la Sala, portats com a escorta per l'Alcalde

²⁹ AC, Certificació d'actes de l'AC 1952-1954: acta 2.12.1952.

³⁰ AC, Certificació d'actes de l'AC 1952-1954: acta 30.9.1954.

³¹ Llibre d'Actes de l'AC 1948-1952: acta 26.9.1952. La signatura de la Carta Fundacional de la Fundació Maspons i Camarasa entre l'alcalde Carles Font Llopart i Pere Maspons i Camarasa va tenir lloc el 12 d'octubre de 1955 davant del notari Josep M. Montagud.

³² AC, Certificació d'actes de l'AC 1952-1954: acta 21.10.1954. En l'escriptura es va deixar constituïda una comissió gestora «dotada de amplísimas facultades y autorizada para empezar ya las necesarias obras de acondicionamiento», formada per Pere Viaplana Riera (regidor de Cultura de l'Ajuntament), Antoni Jonch Cuspinera (vicepresident de l'AC) i Oriol de Riba de Salas (nou president de l'AC) (Vallés, 17.10.1954).

Font Llopart»³³, a més de representacions de les diverses entitats culturals que s'havien d'adherir a la Fundació. Després de la signatura pública de l'escriptura, en el lliurament del títol de soci d'honor de l'AC a Pere Maspons, l'encara president Pere Canal va voler fer una «pública defensa de la limpia y recta trayectoria seguida por nuestra entidad, tan injusta y reiteradamente calumniada».³⁴ Fou el seu darrer acte com a president de l'AC i de la junta que havia dirigit l'AC des de la seva creació, perquè el mes següent ja s'incorporaren els nous membres afins a l'alcalde Font Llopart encapçalats per Oriol de Riba. Aquell acte va acabar amb un «vibrante y patriótico parlamento» de l'alcalde i cap comarcal del Movimiento, Carles Font Llopart, mostrant la seva satisfacció per com Granollers havia celebrat el dia de la Hispanitat «gracias al mecenazgo del señor Maspons, a quien calificó de hispano-americano en la más exacta acepción de la palabra» i destacant la importància de la Fundació que es creava «la cual –dijo– iba a eliminar de nuestra visión cotidiana una de las pruebas o vestigios de la pasada revolución marxista, que tan falsa y destructiva idea tenía de todo cuanto se relacionase con Dios y con el Arte, pruebas éstas –afirmó– que tranquilamente podemos eliminar, ya que afortunadamente nuestra ciudad no necesita conservarlas para recordar y execrar tiempos que fueron y que jamás han de volver».³⁵

Acte de signatura del compromís per crear la Fundació Maspons i Camarasa, a la Fonda Europa, 12 d'octubre de 1954. A la imatge, a més de Pere Maspons i l'alcalde Carles Font Llopart, el president de l'AC Pere Canal, el notari Josep M. Montagud, Oriol de Riba, el regidor i exalcalde Francesc Camp Trias i Bonaventura Canellas. Fotografia: arxiu família Canal-Iglésias.

³³ AC, Apunts per a la història de la Casa de Cultura. Instància adreçada pels membres de la Junta de Govern de l'AC a l'alcalde de Granollers, 25.3.1982.

³⁴ AC, Certificació d'actes de l'AC 1952-1954: acta 21.10.1954.

³⁵ Vallés, 17.10.1954.

La Casa de Cultura Sant Francesc - Fundació Maspons i Camarasa, que va acollir les sessions del Centre d'Estudis en una imatge de 1968-1969. Fotografia: Autor desconegut / Fons Ajuntament de Granollers / Arxiu Municipal de Granollers.

Entre sessions ordinàries i extraordinàries, durant la primera època del Centre d'Estudis se'n van celebrar un total de 144.³⁶ En les sessions ordinàries, els membres numeraris havien de presentar un treball inèdit o «ponència», de preferència sobre temes d'interès local o comarcal, segons un torn establert per la comissió directiva. En la mateixa sessió constitutiva del Centre d'Estudis ja s'acordà els qui actuarien de ponents en les primeres sessions del curs 1952-53: Salvador Llobet (que presentà la primera ponència del Centre d'Estudis el 14 de novembre de 1952), Oriol Montaña, Antoni Jonch, Josep M. Ruera i Manuel Pagès. Al llarg d'aquesta primera època del Centre d'Estudis es van presentar un centenar de ponències, encara que no sempre de temàtica local o comarcal.

A més de la ponència reglamentària i del treball en la secció corresponent, els membres numeraris havien de confeccionar com a mínim dues fitxes per curs sobre aquells temes que haguessin escollit. Segons el reglament, la falta d'assistència sense causa justificada (i per escrit) a tres reunions plenàries consecutives (o bé sis durant el mateix curs) era considerada com una renúncia tàcita al càrrec de membre numerari. També ho era, tant per als

³⁶ Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, *Ponències*, Granollers, 1984.

membres numeraris com per als col·laboradors, la falta de confecció de les fitxes. Tanmateix, aviat aquesta normativa tan rígida es va veure inoperant: el setembre de 1956 es va haver de convocar una sessió extraordinària per «la creixent manca d'assistència a les Sessions i l'inoperabilitat de les Seccions i Arxiu de fitxes», i el secretari, Pius Canal, va haver de demanar «la col·laboració de tots a fi de trobar solucions que logrin arrancar el Centre del seu marasme actual».³⁷

138

Les sessions ordinàries del Centre d'Estudis començaven a les deu o dos quarts d'onze del vespre amb la lectura i aprovació de l'acta de la sessió anterior. Es passava a continuació als comentaris de la darrera ponència i, si no hi havia comunicats de les seccions o bé d'alguna comissió específica, es passava a la ponència, amb una presentació d'aproximadament una mitja hora, seguida de les preguntes i comentaris dels assistents. Des del juny de 1954 s'afegí en l'estructura de les sessions una «conversa», una dissertació sobre un tema d'interès o de controvèrsia a càrrec d'un o més membres del Centre d'Estudis, o bé d'un ponent invitat.³⁸ Segons el tema de la ponència

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
26 (2022), 125-149

ASOCIACION CULTURAL DE ANTIGUOS ALUMNOS DE SEGUNDA ENSEÑANZA
CENTRO DE ESTUDIOS

Sr. D. ESTEBAN SALA CORTES.
CIUDAD.

Este Centro de Estudios celebrará Sesión Plenaria, Dios mediante, de acuerdo con el orden del día expresado al margen, el próximo día 8 del actual a las 10:30 de la noche, en la Casa de Cultura San Francisco, a cuyo acto queda Ud. invitado.
Granollers, 4 de Noviembre de 1957. -
El Secretario,
Pius Canal

ORDEN DEL DIA

- 1.ª Lectura y aprobación del acta de la sesión anterior.
- 2.ª Comentarios a la última Ponencia.
- 3.ª Comunicados de las secciones.
- 4.ª Ponencia.
- 5.ª Ruegos y preguntas.

Ponencia que se desarrollará: "L'esplai fotogràfic a Granollers." por el Miembro Numerario Don Alfredo Casals Cobi.

Convocatòria de la sessió plenària del Centre d'Estudis del 8 de novembre de 1957.
Font: Associació Cultural de Granollers.

³⁷ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 21.9.1956. Vegeu també Joan Garriga. «Memòria de 50 anys del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural», *Anuari del Centre d'Estudis de Granollers* 2002, 2003, p. 119-135.

³⁸ Entre els que van ser invitats a presentar una «conversa», que són una bona mostra de l'obertura del Centre d'Estudis en aquells anys, trobem el metge Santiago Tiffon sobre «L'Àtom de Bohr» (7 febrer 1958), l'escriptor Josep Miracle sobre «La restauració dels Jocs Florals i els seus problemes» (8 maig 1959) i «Els Jocs Florals i el problema ortogràfic» (19 juny 1959), el poeta Carles Sindreu sobre «Esport i ciutadania -viatge d'un sedentari-» (6 novembre 1959), el banquer (i després polític) Jordi Pujol sobre «Alguns problemes de la immigració» (4 desembre 1959), l'eclesiàstic i historiador Josep Sanabre sobre «El tractat dels Pirineus» (8 gener 1960), tema sobre el qual aleshores estava investigant i publicaria diversos llibres, o l'arqueòleg Josep Serra Ràfols sobre les «Excavacions de la muralla romana de Barcelona» (11 març 1960).

Presentació d'una ponència del Centre d'Estudis a la Casa de Cultura Sant Francesc, en els anys 1970. Al fons, d'esquerra a dreta: Feli Miyares, Josep Estrada, Josep Cardús (secretari), Pere Font (director), Josep Verde (ponent), Salvador Llobet i Pere Canal. Fotografia: Joan Mas / Revista del Vallés.

o de la conversa que es presentava, el Centre d'Estudis cursava invitacions a alguns granollerins que, sense ser membres del Centre, podien estar interessats a participar-hi, encara que el reglament no preveia que poguessin prendre part en la discussió. D'aquesta manera van participar-hi en diverses ocasions el ceramista Antoni Cumella, el dibuixant Amador Garrell, els músics Aureli Font i Felicià Maresma, o els mossens Josep Campo i Joan Valli-crosa. L'any 1961 la comissió directiva del Centre d'Estudis proposà que el membre numerari Joan Vernet Batet fes unes cròniques dels actes culturals que tinguessin lloc a Granollers i que Jaume Viñallonga Borrell fes el mateix «dels actes que tinguin importància per la vida de Granollers».³⁹ Les sessions acabaven cap a mitjanit amb un capítol final de precis i preguntes.

Tal com establia el reglament, el Centre d'Estudis va voler editar les ponències que presentaven els seus membres numeraris, però els problemes de finançament van fer-ho molt difícil. En la sessió del 4 de març de 1955 ja es discutí aquesta qüestió i Pere Maspons va arribar a proposar la creació d'una revista mensual en què es recollissin els treballs presentats en les sessions del Centre d'Estudis, fent-se càrrec del 50% del dèficit que generés, i una comissió s'encarregà d'estudiar-ho.⁴⁰ Però no fou fins quatre anys més tard quan, gràcies al suport econòmic de Pere Maspons i de l'Ajuntament

³⁹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 22.12.1961.

⁴⁰ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 4.3.1955.

de Granollers, s'aconseguí editar el primer recull de ponències, les del curs 1952-53, que fou repartit entre els membres del Centre d'Estudis en la sessió del 4 de desembre de 1959. En el pròleg, el director del Centre d'Estudis, Pius Canal, afirmava que aquest primer volum «no representa altra cosa que la primera pedra d'una col·lecció de volums anyals, [...] el primer pas d'una cursa brillant que doni fe del treball dels estudiosos del nostre país i deixi constància de les inquietuds científiques, artístiques i literàries dels nostres més preparats ciutadans».⁴¹

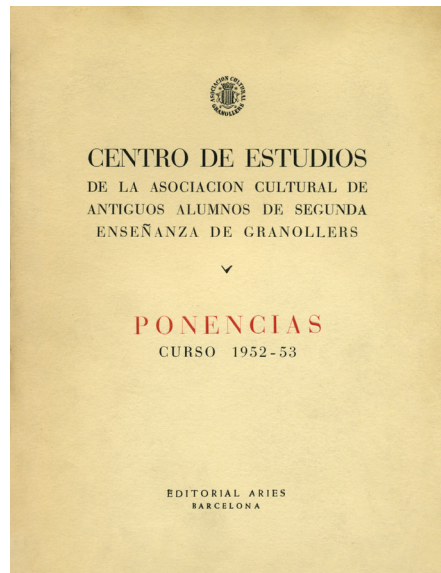
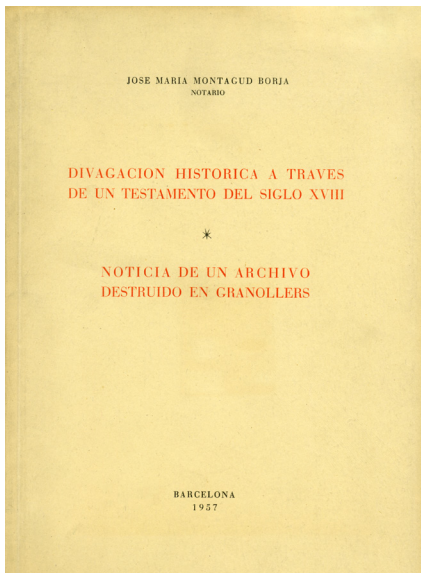
Amb anterioritat, Josep M. Montagud havia publicat dues de les ponències presentades en cursos precedents: «Divagación histórica a través de un testamento del siglo XVIII» (8 maig 1953) i «Noticia de un archivo destruido en Granollers» (7 desembre 1956). En el pròleg d'aquesta edició privada de 250 exemplars Josep M. Montagud explicava que «el Centro se propuso publicar las ponencias. Pero hasta ahora no ha podido hacerlo. Por ello me decido a imprimir las mías en esta edición limitada, con la que cumpliré los propósitos de publicidad del Centro».⁴²

L'any 1959, pocs mesos abans de la primera edició de les ponències del curs 1952-53, i gràcies al concurs de Pere Maspons, també va veure la llum l'opuscle de 48 pàgines «Escriptors granollerins» de Joan Vernet, una reelaboració de la seva ponència «Autors literaris granollerins i llurs obres» (7 març 1958). En la presentació del volum, Pere Canal Baliu afirmava que «la ponència de Joan Vernet, que es presenta en aquestes pàgines, assoleix amb la seva publicació allò que hauria d'ésser fita obligada de tots els treballs del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural. El Centre d'Estudis no pot limitar la seva tasca a agrupar un nombre determinat de persones i procurar que treballin en les diferents branques del coneixement, per a arxivar després el fruit de llur treball. Aquests fruits, més o menys esplendorosos o més o menys migrats, han de donar-se a conèixer. En fer-ho, el Centre es responsabilitzaria davant la ciutat, i ajudaria a crear un clima de preocupació per les diverses matèries, que en definitiva vol dir preocupació pel passat, pel present i pel futur de la nostra terra i del nostre poble. Aquest clima és indispensable per a la pròpia existència del Centre».⁴³

⁴¹ Centro de Estudios de la Asociación Cultural de Antiguos Alumnos de Segunda Enseñanza de Granollers, *Ponencias. Curso 1952-53*, Barcelona, Ed. Aries, 1959, p. 5.

⁴² JOSE MARÍA MONTAGUD BORJA (notario), *Divagación histórica a través de un testamento del siglo XVIII. Noticia de un archivo destruido en Granollers*, Barcelona, Ed. Aries, 1957, p. 7.

⁴³ JOAN VERNET I BATET, *Escriptors granollerins*, Granollers, «Asociación Cultural» (Centro de Estudios), 1959, p. 7.

Primeres publicacions del Centre d'Estudis de Granollers: l'autoedició de Josep M. Montagud de dues ponències presentades el 1953 i el 1956, i el primer recull de ponències presentades en el curs 1952-53 que s'edità el 1959. Font: Associació Cultural de Granollers.

Davant de les dificultats per publicar les ponències, s'acordà que els mateixos ponents les editessin en ciclostil i que es distribuïssin en la següent sessió després de la presentació de la ponència.⁴⁴ L'any 1984, gràcies al suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Granollers, es publicà un recull de deu ponències presentades entre 1974 i 1982, a més d'un resum de l'activitat del Centre d'Estudis des de la seva fundació el 1952, amb la relació de ponències i actes fins al 1982 (un total de 259).⁴⁵ L'any 1987, de nou gràcies al suport del Departament de Cultura de la Generalitat i l'Ajuntament de Granollers, s'edità un petit opuscle amb quatre ponències presentades entre 1974 i 1985.⁴⁶

No fou fins a la refundació del Centre d'Estudis de l'any 1996, després de molts anys d'inactivitat, que s'acordà la publicació anual de totes les ponències, cosa que donà lloc a la revista del Centre d'Estudis que porta precisament el títol de *Ponències*, i que a més de les quatre ponències presentades

⁴⁴ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 13.1.1961. Aquesta proposta ja havia estat defensada per Josep Estrada i Joan Carbó en la reunió del 4 de març de 1955.

⁴⁵ Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, *Ponències*, Granollers, 1984. La relació d'actes i ponències del Centre d'Estudis va ser confeccionada per Josep M. Farnés, el qual va continuar-la fins al 2002, amb motiu del cinquantenari de l'entitat: Josep M. Farnés, «Apèndix: Ponències i actes del Centre d'Estudis de Granollers (1952-2002)», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 2002, 2003*, p. 136-153.

⁴⁶ Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, *Quatre Ponències*, Granollers, 1987.

en cada curs, recull altres treballs de recerca sobre la història, la societat i el medi natural de Granollers i del Vallès Oriental. Amb una periodicitat anual, aquesta revista té ja més de 25 números publicats. En una ponència que feia balanç dels primers cinquanta anys de l'AC, Esteve Sala considerava que s'havia entrat en una etapa de «professionalització progressiva de l'AC i de les seves activitats»: «Ho vaig constatar també en llegir l'Anuari del Centre d'Estudis de l'any 1996: és molt diferent d'aquelles publicacions que fèiem al Centre d'Estudis d'abans que el Sr. Carbó enquadernava com podia i quan podia, i que es feien en paper ciclostilat. Això s'havia de professionalitzar, com s'ha fet».⁴⁷

4. La projecció ciutadana del Centre d'Estudis

L'activitat del Centre d'Estudis va transcendir el treball de recerca associat a les ponències per tenir una autèntica dimensió ciutadana. En aquest apartat en donarem algunes mostres. La primera té a veure amb l'origen de l'Arxiu-Hemeroteca municipal, que es creà a partir de l'adquisició de l'extraordinària col·lecció de periòdics, impresos i publicacions de la ciutat que al llarg de la seva vida havia conservat Josep Móra Sibina (Granollers, 1858-1937). Un temps abans, l'alcalde Carles Font ja va informar el Centre d'Estudis de «les gestions que està fent l'Ajuntament per la compra de la col·lecció de periòdics i papers del Sr. Mayol [Móra]»⁴⁸ i finalment, gràcies a la contribució econòmica del membre honorari Pere Maspons i Camarasa, que efectuà un donatiu de cinc mil pessetes, l'Hemeroteca Josep Móra s'instal·là a la Casa de Cultura Sant Francesc.⁴⁹ L'Ajuntament va ampliar aquest fons amb la documentació municipal anterior al 1830 i va fer una crida als ajuntaments de la comarca perquè aportessin documentació a l'arxiu històric que s'estava formant.⁵⁰

El Centre d'Estudis no només va estar molt amatent a la creació d'aquest arxiu, sinó que hi contribuí decisivament. El membre numerari Pere Crusellas ja va fer de seguida un donatiu dels primers programes de l'Associació Cultural «destinat a engròixir l'Arxiu que s'està formant a la Casa de Cultura».⁵¹ Joan Carbó va plantejar la conveniència de recollir-hi una col·lecció de

⁴⁷ Esteve Sala, «Reflexions sobre cinquanta anys de l'Associació Cultural», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers* 1997, 1998, p. 71.

⁴⁸ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1958-1970: acta 1.12.1961.

⁴⁹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1958-1970: acta 9.2.1962.

⁵⁰ LLUIS TINTÓ, «L'Arxiu Municipal de Granollers. El túnel del temps», *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 7 (1994), p. 35-38.

⁵¹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1958-1970: acta 2.3.1962.

fotografies dels edificis notables de la comarca, i el membre corresponent de l'Ametlla Josep Badia, al mateix temps que destacava la necessitat d'un arxiu comarcal a Granollers, va notificar l'existència del fons de la Baronia de Montbui, que aleshores ell estava ordenant, «per si el Centre [d'Estudis] creu necessari gestionar el dipòsit dels documents d'aquest arxiu en el de Granollers». ⁵² Josep Cardús també donà a conèixer l'existència en molt mal estat de quatre mapes del cadastre de 1846 a l'Ajuntament de les Franqueses i plantejà la possibilitat de dipositar-los a l'Arxiu-Hemeroteca. ⁵³ L'Ajuntament de les Franqueses no va voler efectuar aquesta donació, però a través de la gestió de Josep Badia, l'Arxiu-Hemeroteca va rebre de l'Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana el fons de la Baronia de Montbui, i la documentació d'aquesta institució que fins al 1846 va aplegar els pobles de la Vall del Tenes es convertí en un dels fons documentals incorporats al nou arxiu de més gran valor per a la història de la comarca.

Com ja hem vist, la història del Centre d'Estudis també està totalment entrelaçada amb la del Museu de Granollers. Ja s'ha esmentat que l'acte de constitució del Centre d'Estudis va tenir lloc al local del Museu i que fins a la inauguració de la Casa de Cultura Sant Francesc les sessions del Centre es celebraren també al Museu. Això no era només una conseqüència de la falta d'espais alternatius amb les condicions necessàries, sinó també perquè, com ja hem vist, entre els qui formaren part de la junta del Patronat del Museu hi havia alguns dels principals dirigents de l'AC i del Centre d'Estudis. En realitat, abans de la creació del Centre d'Estudis, l'AC ja era «la principal, per no dir única» entitat local amb la qual el Museu establí una estreta col·laboració. ⁵⁴ Tenint en compte tant els objectius d'ambdues entitats com els membres que en formaven part, no té res d'estrany que els avatars del Museu fossin motiu continuat de preocupació per al Centre d'Estudis, molt especialment quan el mal estat de la casa Molina va obligar a buscar un nou emplaçament per a les col·leccions. En són una bona prova les diverses ponències i converses que li van dedicar. ⁵⁵

⁵² Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1958-1970: acta 8.6.1962.

⁵³ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers, 1958-1970: acta 9.11.1962.

⁵⁴ JOSEP MUNTAL, «Antoni Jonch i el Museu de Granollers», *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 4 (1992), p. 57-59.

⁵⁵ «Unes notes sobre el Museu de Granollers», a càrrec de Pere Font (9 febrer 1962); «Conversa sobre el Museu de Granollers», a càrrec de l'alcalde Francesc Llobet (27 febrer 1970); «Conversa sobre el Museu de Granollers», a càrrec de Josep Comas Castellsagué; «Presentació de l'avantprojecte del Museu i Teatre Municipal», a càrrec de l'arquitecte Josep M. Botey (9 octubre 1970); «El moment actual de l'afer del Museu Municipal», a càrrec de l'alcalde Francesc Llobet (25 octubre 1971); «Presentació del nou avantprojecte del Museu Municipal», a càrrec de l'arquitecte Josep M. Botey (31 gener 1972); «El Museu que ens agradaria per a Granollers», a càrrec de Feli Miyares (9 maig 1977), i «El Museu de Granollers, ara», també a càrrec de Feli Miyares (3 març 1980).

El Centre d'Estudis tampoc va ser aliè a les sis edicions dels «Premis de Pintura Granollers» (1959-1964) que es van organitzar des del Museu de Granollers i sota el patrocini de l'Ajuntament. Foren impulsats per Antoni Cumella, que com hem vist era sovint convidat a les sessions del Centre d'Estudis, i va tenir-hi un paper fonamental el membre del Centre d'Estudis Josep Verde, que era aleshores conservador del Museu en substitució d'Antoni Jonch, i que formà part del jurat juntament amb personalitats significatives en l'art contemporani del moment, com ara Alexandre Cirici i Pellicer. En la primera edició va tenir també com a membre del jurat el director del Centre d'Estudis, Pius Canal, el qual va llegir una fitxa sobre «L'exposició '1r premi pintura Granollers'» (2 octubre 1959).

A causa de la seva orientació vers l'art contemporani, aquests premis eren motiu de polèmica i aixecaven la crítica dels sectors més conservadors. És segurament per aquesta raó que, després de la cinquena edició, l'alcalde s'adreçà al director del Centre d'Estudis per demanar-ne un informe, la confecció del qual s'inicià amb la celebració d'una «conversa» (20 gener 1964) i que després fou presentat per a l'aprovació del Ple (21 febrer 1964). L'informe del Centre d'Estudis, que fou aprovat per unanimitat, valorava molt positivament les cinc edicions del Premi de Pintura Granollers:

«la afluencia de público ha sido superior a la de todas las anteriores [exposiciones] locales y comarcales, habiendo sido discutidas y comentadas ampliamente por personas de la localidad y de la provincia [...] por lo menos el Premio Granollers ha resultado un excitante que ha obligado a pensar sobre el arte, a leer y a escribir. Es curioso observar que la principal librería de la ciudad ha aumentado las ventas de libros de pintura desde que se organiza el Premio Granollers. Los cuadros premiados, así como algunos otros, han sido regalados al Museo local, con lo que existe una colección valiosa e interesante de pintura actual que podría muy bien llegar a ser importante en el futuro si se instalara convenientemente. Fuera de Granollers el premio ha sido comentado elogiosamente por diversos críticos de arte, y, lo que es más importante, figuran amplios comentarios de varios [artistas] ganadores del premio en libros publicados últimamente que tratan del arte actual [...] Si examinamos el panorama pictórico granollerense actual veremos que es muy diferente del de hace 5 años. Se celebran más exposiciones de pintura, tanto colectivas como individuales. Los visitantes de las exposiciones compran cuadros con frecuencia, cosa que no ocurría antes. Las agrupaciones de artistas locales han proliferado. Han mejorado las instalaciones de las exposiciones [...]. No se puede negar que el Premio Granollers ha influido poco o mucho en todo ello».

Com a conclusió, el Centre d'Estudis considerava que «es aconsejable hacer para el Premio de Pintura Granollers todo aquello que pueda beneficiarle sin

menoscabo de su personalidad, ya que a ello se debe su trascendencia». En la mateixa sessió en què s'aprovà l'informe, també es va llegir una nota sobre el premi enviada per Jaume Viñallonga, que era menys elogiosa. Segons aquest membre del Centre d'Estudis, «el actual [premio] adolece de: 1º que el jurado prefiera la pintura informal y en este aspecto Granollers es el centro de nueva cultura, pero sin eficacia cara al exterior, no concordando el esfuerzo que realiza con los resultados; 2º Falta de sencillez en quienes fomentan el arte informal, pues no procuran enseñar sino amaestrar. En consecuencia es de interés crear dos premios y dos jurados: el arte tradicional y el arte informal o nuevo». Tot i que la posició del Centre d'Estudis era clarament favorable al premi en el format i en l'orientació que se li havia donat des del 1959, la nota d'aquest membre numerari posa ben al descobert que un sector de la cultura granollerina, el de tendència més conservadora, era molt menys benevolent. Aquestes posicions crítiques, que trobaven el seu altaveu en la revista *Vallés*, acabarien per provocar-ne la desaparició, de manera que aquell mateix any 1964 es va celebrar la darrera edició del premi.

L'alcalde de Granollers, Francesc Llobet Arnán, rep les explicacions d'Alexandre Ciriaci Pellicer i altres membres del jurat, entre els quals Josep Verde i Antoni Cumella, en el V Premi de Pintura Granollers, el setembre de 1963. Fotografia: Antonio Alcalde / Fons Ajuntament de Granollers / Arxiu Municipal de Granollers.

La vida musical granollerina també va estar molt present en les activitats del Centre d'Estudis. Com ja havia fet abans l'AC, el Centre va crear ja des dels seus inicis una secció de Música i en les sessions del Centre d'Estudis es van presentar un gran nombre de ponències, converses i fitxes que tenien la música com a temàtica. Un dels seus membres més actius, Josep M. Ruera,

era des de l'any 1945 el director de l'Escola Municipal de Música, que a partir del curs 1959-60 també va trobar estatge a la Casa de Cultura Sant Francesc. Segons Esteve Sala, que fou secretari del Centre d'Estudis (1961-1970) i president de l'Associació Cultural (1967-1972), entre l'Escola Municipal de Música i l'Associació Cultural hi havia el nexa del Centre d'Estudis: «han pogut conviure perquè han pogut gaudir del Centre d'Estudis, perquè hi havia el Sr. Coll, el Sr. Font i el Sr. Ruera, i perquè tots pertanyien al Centre d'Estudis i feien unes ponències molt característiques».⁵⁶

Josep M. Ruera va presentar al Centre d'Estudis entre l'any 1953 i el 1982 un total de vuit ponències, la darrera de les quals sobre «La nostra Escola Municipal de Música» (14 juny 1982).⁵⁷ També dedicà una de les seves ponències al músic Benet Morató Maynou (Granollers, 1891 - Madrid, 1958), com a homenatge pòstum a aquest músic granollerí que ell tenia en una alta consideració, en una sessió (8 maig 1959) que comptà amb la presència de la filla del finat. Ruera proposà que el Centre d'Estudis s'adreçés a l'Ajuntament per aconseguir el merescut reconeixement d'aquest músic i, fruit d'aquesta iniciativa, l'any 1961 se li dedicà un carrer de la ciutat.⁵⁸

L'any següent, després de llegir la ponència «Aspectes musicals de Granollers» (13 abril 1962), Ruera va proposar que el Centre d'Estudis promogués la creació a Granollers d'una delegació de Joventuts Musicals, un moviment cultural que s'havia creat a Brussel·les l'any 1940 per promoure la música entre els joves i que a partir de 1952 es començà a difondre a Espanya.⁵⁹ Per invitació del Centre d'Estudis, Joventuts Musicals va celebrar la seva següent reunió mensual comarcal a la Casa de Cultura Sant Francesc, a la qual van assistir, a més de la comissió directiva i la secció de Música del Centre d'Estudis, la junta de govern de l'AC, representants de l'Escola de Música i de l'Orquestra de Corda, i també alguns granollerins aficionats. En aquella reunió ja fou nomenada una junta encarregada de gestionar la creació a Granollers d'una delegació de Joventuts Musicals.⁶⁰

⁵⁶ ESTEVE SALA, «Reflexions sobre cinquanta anys de l'Associació Cultural», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers 1997*, 1998, p. 70.

⁵⁷ Aquesta ponència s'edità en el volum publicat l'any 1984 que també recollí la ponència sobre «Josep M. Ruera i Pinart» a càrrec de Feli Miyares. Amb anterioritat s'havia publicat només la seva ponència sobre la «Reforma de la sardana i de la cobla» en el volum editat l'any 1959. L'any 1977 el Centre d'Estudis va promoure la creació de la «Comissió Edició Obra Ruera» per aconseguir l'edició discogràfica de la seva obra *Empúries*. Ell mateix la va presentar i comentar en una ponència al Centre d'Estudis (7 febrer 1977).

⁵⁸ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 3.11.1961.

⁵⁹ El moviment de Joventuts Musicals ja va cridar l'atenció dels membres de l'AC, que li dedicaren un punt de l'ordre del dia en la reunió del 19 de febrer de 1954 (Josep M. Farnés, «25 anys de l'Associació Cultural d'Antics Alumnes de Segon Ensenyament», 15.1.1973).

⁶⁰ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: actes 13.4.1962 i 11.5.1962.

Aquesta Orquestra de Corda de Granollers, que dirigia el mestre Ruera, s'havia format arran dels concerts commemoratius del segon centenari de J. S. Bach que va organitzar l'AC el desembre de 1950. L'AC va voler després donar-li continuïtat perquè oferís concerts periòdics i, amb la col·laboració de l'Escola Municipal de Música, va aconseguir la seva constitució efectiva i va patrocinar la seva presentació oficial en un concert l'11 de gener de 1952. Però la seva activitat va decaure al cap d'un parell d'anys, tal com va explicar Salvador Casanova en la seva ponència «Passat i esdevenidor de l'orquestra de corda de Granollers» (2 octubre 1959). La ponència de Salvador Casanova era, en realitat, una invitació a impulsar-la de nou i donar-li una estructura sòlida, i després d'una animada discussió, el director del Centre d'Estudis, Pius Canal, va demanar a la secció de Música que «porti a cap un estudi de la possibilitat de posar en pràctica les idees contingudes en la ponència del Sr. Casanova».⁶¹ Poc temps després fou presentat a la sessió plenària del Centre «un completo estudio sobre la creación del Patronato de la Orquestra de Cuerda de Granollers».⁶²

La projecció ciutadana del Centre d'Estudis depassà l'àmbit estrictament cultural per abastar també les qüestions de tipus urbanístic. En una de les primeres sessions després de la fundació del Centre d'Estudis ja s'acordà la creació d'una comissió per sol·licitar que l'Ajuntament adquirís dues cases de la plaça de la Porxada per tal que fossin derruïdes definitivament i s'aconseguís una alineació més correcta de la plaça; també es sol·licità la plantació d'arbres d'ombra al tram de carretera de l'estació del Nord fins al carrer Torras i Bages, així com l'adequació de les fonts de la rodalia.⁶³ Uns mesos més tard, amb motiu de la presentació d'una ponència d'Antoni Jonch sobre «El parc municipal», l'alcalde Carles Font Llopart va suggerir el nomenament d'una comissió encarregada d'estudiar projectes d'arbrat a la ciutat, que quedà formada per Antoni Jonch, Salvador Llobet, Esteve Duran, Joan Coll i Jaume Icart.⁶⁴ Al llarg del seu mandat, Carles Font va donar repetides mostres de la consideració en què tenia el criteri del Centre d'Estudis. Quan després de la seva elecció com a director, Josep Lluís Arimany va explicar l'orientació que seguiria la comissió directiva, l'alcalde va destacar «la bona actitud que això representa i anuncia que l'Ajuntament escoltarà de bon grat les recomanacions que el Centre d'Estudis pugui fer en matèries que afectin a la ciutat».⁶⁵

⁶¹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 2.10.1959.

⁶² Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: actes 18.12.1959 i 5.2.1960.

⁶³ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 9.1.1953.

⁶⁴ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1952-1958: acta 9.10.1953.

⁶⁵ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 1.12.1961.

Aquesta bona sintonia va continuar durant el mandat com a alcalde de Francesc Llobet Arnán (1963-1979). Com Carles Font, Francesc Llobet també assistia regularment a les sessions del Centre d'Estudis, cosa que facilitava la connexió entre el Centre d'Estudis i l'Ajuntament, tal com se li va reconèixer públicament en una ocasió.⁶⁶ En una de les sessions del Centre d'Estudis l'alcalde va presentar-hi el secretari de l'Ajuntament, Josep Rierola, el qual va comentar la memòria «Actuación municipal en 1962», que va anar seguida «d'un interessant diàleg en el que intervenen tots els assistents».⁶⁷ Poc temps després, quan Salvador Llobet va presentar una comunicació sobre «El mercat setmanal a Granollers», l'alcalde va proposar que el Centre d'Estudis portés a terme «un estudi a fons del mercat i del seu futur, i de la seva orientació, escoltant les opinions de comerciants, empresaris industrials i persones enteses».⁶⁸

La preocupació del Centre d'Estudis pels temes urbanístics va acabar donant lloc, l'any 1962, a la creació d'una nova secció encarregada d'estudiar els projectes municipals i proposar-hi iniciatives. Aquesta secció d'urbanisme, formada per Josep Lluís Arimany, Salvador Llobet, Gabriel Montagud i Joan Piferrer, va tenir força activitat durant els primers anys; però a partir del 1964 l'activitat del Centre d'Estudis va decaure i no va ser fins al 1970 quan es va reactivar. Precisament en la darrera sessió del Centre d'Estudis que es celebrà l'any 1964, l'alcalde hi exposà «la gestió que està portant a terme actualment el Municipi, indicant les obres a efectuar i les possibilitats econòmiques».⁶⁹ Encara uns anys després, quan el Centre d'Estudis havia interromput les seves activitats, es va celebrar una sessió monogràfica perquè l'alcalde presentés els projectes municipals.⁷⁰

5. Epíleg: crisi i reorganització

A l'inici del curs 1963-64, la pèrdua de vitalitat del Centre d'Estudis ja era motiu de preocupació i la comissió directiva portà a discussió una «Reestructuració del Centre d'Estudis» (11 octubre 1963), sobre la qual van opinar una quinzena de membres que assistien a l'acte. En van sortir bons propòsits, com ara un assaig de treball en equip durant tres mesos sobre «L'evolució de Granollers en el decenni 1950-1960», que havia d'implicar tots els membres

⁶⁶ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 20.3.1964.

⁶⁷ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 20.3.1964.

⁶⁸ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 26.6.1964.

⁶⁹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 9.10.1964.

⁷⁰ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 7.7.1967.

del Centre, amb l'aportació de dades en uns resums escrits en fitxes. Però no s'aconseguí revitalitzar-ne l'activitat. Des de l'octubre de 1964, el Centre d'Estudis va deixar de redactar actes de les reunions i les activitats es tornaren molt escadusseres.

Sis anys més tard es va fer un nou intent de revifar el Centre d'Estudis. El 16 de gener de 1970, es reuniren una desena de membres sota la direcció d'Esteve Sala (aleshores president de l'Associació Cultural) per discutir la reorganització del Centre. S'acordà reclamar a tots els numeraris la presentació d'una ponència, tal com establia el reglament, i s'elegí Pere Font com a nou director. Amb la intenció de rejuenir el Centre i aportar-hi noves energies, es proposaren com a nous numeraris Joan Camps Giró, Marta Estrada Miyares i Joan Antoni Matesanz, i com a col·laboradors Josep Comas Castellsagué i Gregori Resina Requena.

En la reunió següent, que ja va comptar amb gairebé una trentena d'assistents (la meitat d'ells convidats), els nous membres proposats foren elegits i es constituí una nova comissió directiva, amb Pere Font com a director, Josep Cardús com a secretari, Joan Antoni Matesanz com a tresorer i Joan Camps Giró com a bibliotecari i arxiver.⁷¹ En la seva primera reunió, aquesta comissió directiva va proposar com a nous membres col·laboradors Margarida Tintó i Arcadi Viñas (a proposta d'Esteve Sala), Montserrat Lorente i Jaume Valls (a proposta de Joan Camps) i Maria Gràcia Balada (a proposta de Josep Cardús), els quals foren elegits en la sessió plenària del 29 de maig. El 26 d'octubre de 1970 es va celebrar una nova sessió extraordinària sobre la reorganització del Centre d'Estudis.

De l'abast de la reactivació del Centre d'Estudis en faria un balanç Josep Cardús en una ponència presentada l'11 de maig de 1981 que portava per títol «Segona època del Centre d'Estudis de Granollers». Segons les seves dades, des de la reorganització de l'any 1970, el Centre d'Estudis havia celebrat un total de 107 sessions (96 sessions ordinàries i 11 d'extraordinàries), amb l'assistència de 33 membres numeraris (que sumaven 1.134 assistències), 14 col·laboradors (395 assistències), 9 corresponents i 3 conferencians (25 assistències en total), als quals calia sumar un total de 420 invitats (941 assistències). Segons va explicar, hi havia aleshores només 18 ponents en actiu, però tot i així ell creia que el futur del Centre d'Estudis era esperançador. Tanmateix, a partir de 1986 el Centre d'Estudis va quedar pràcticament inactiu, fins a la seva refundació deu anys més tard, amb la qual, sobre unes noves bases i amb la participació de vells i nous membres, s'iniciaria una nova etapa que ha continuat fins als nostres dies.

⁷¹ Llibre d'actes del Centre d'Estudis de Granollers 1958-1970: acta 20.3.1970.